

Årstaängsvägen 5 B, 117 43 Stockholm

08 556 02 910

info@svenskatecknare.se

www.svenskatecknare.se

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Angående Kulturutredningen; Betänkande (SOU2009:16) Grundanalys, Förnyelseprogram och Kulturpolitikens arkitektur

Föreningen Svenska Tecknare

Föreningen Svenska Tecknare organiserar yrkesverksamma illustratörer och grafiska formgivare. Våra 1350 medlemmar arbetar inom ett brett spektrum av visuella uttryck. Från bok- och tidningsillustration och formgivning över information och reklam till animation och dataspel.

En stor andel, mer än 80 % av våra aktiva medlemmar bedriver sin verksamhet som frilansare i enmansföretag. De jobbar övervägande på beställning från förlag, tidningar, företag, stat, kommun, landsting och institutioner.

Entreprenörrollen är något våra medlemmar är väl förtrogna med. För att fungera på marknaden måste man vara synlig och marknadsföra sig. Fackkunskap och kvalitet i kombination med innovativ förmåga är viktiga delar i det erbjudande man marknadsför. Uppdrag får man ibland i konkurrens med andra kollegor. De som arbetar med bilderböcker och annan litterär produktion gör det oftast på eget initiativ för att sedan erbjuda till förlag för utgivning. Man investerar tid och arbete i något man tror på. Vår bransch har, som nämnts, en stor bredd. Vissa delar fungerar bättre, andra sämre ur försörjningssynpunkt. Den genomsnittliga inkomsten ligger avsevärt under den som gäller för en "vanlig" inkomsttagare i Sverige. Samtidigt har våra grupper oftast betydligt längre utbildning.

Vi vet att sociala trygghetssystem, som t ex sjukförsäkring, vård av barn och pensioner fungerar dåligt för våra yrkesgrupper. Skattesystemet likaså.

Vi känner inte igen beskrivningen av våra medlemsgrupper i utredningen. Vi känner inte igen problemställningarna. Vi ifrågasätter den verklighetsbild som torgförs.

Svenska Tecknares medlemmar lever inte i en konstnärlig bubbla avstängda från omvärlden. Utan en ständig närvaro, överallt i samhället, skulle vi överhuvud taget inte kunna existera.

Enligt vår uppfattning presenterar utredningen problemlösningar och systemförändringar, som saknar förankring i kulturlivets verkliga frågeställningar.

Om vårt svar

Vi har tagit aktiv del i utformningen av KLYS remissvar. Vårt svar är därför delvis anpassat till den omständigheten. Det innebär att vi till ett antal avsnitt avgivit sammanfattande synpunkter och i övrigt hänvisas till KLYS utförligare svar.

Inledning

”Vi anser att kulturpolitiken behöver förändras och förnyas för att bättre svara mot förutsättningarna i dagens samhälle. Vi vill ha en kulturpolitik som uppfattas brett och blir relevant för var och en.”

Det går att skriva under på dessa formuleringar hämtade ur utredningens sammanfattning. Men det blir en gest utan innebörd. Förändring och förnyelse har en positiv värdebelastning som går hem. Egentligen säger citatet ingenting förrän man läst utredningen. Och då håller man inte med längre. Den förändring och förnyelse som utredarna föreslår bedömer vi snarare som ett hot mot kulturpolitiken.

Den statliga kulturpolitiken är inte bara till för konstnärerna, eller biblioteken, eller biobesökarna eller studieförbundens kursdeltagare eller dagisbarn. Den är till för alla. Yttrandefrihet, tillgänglighet, jämlikhet och konstnärlig frihet är viktiga värden i kulturpolitiken. Flera av dessa värden riskerar att devalveras om utredningens förslag skulle bli verklighet.

När kulturutredningen tillsattes granskades direktiven noga av många som visste att den färdiga utredningen skulle beröra dem. Det fanns en tendens att föra in mer av marknad i tänkandet kring kulturpolitiken. Huvudintrycket var dock departementets deklaration att det finns en stor politisk enighet kring grunderna för kulturpolitiken. Direktiven gav ett ganska brett mandat till utredningen. Inte minst när det gällde konstnärspolitiken. Direktiven hade en avgörande brist; alla eventuella förändringar skulle ske inom befintliga ekonomiska ramar. Trots det kunde man förväntat sig en utredning som la en grund för 2010-talets kulturpolitik.

Tyvärr blev det inte så. Allt ifrån det som kallas Grundanalys, över de nya kulturpolitiska målen, till de omfattande organisatoriska förändringarna har utredningen misslyckats med att ge Sverige en modell eller vision för en modern, fungerande kulturpolitik. Grundanalysen är mer en redogörelse för hur moderniteten vuxit fram. De föreslagna kulturpolitiska målen är vagare och mindre användbara än de gällande. Introduktionen av begreppet aspektpolitik riskerar att platta ut kulturen till en endimensionell bärare av ”positiva värden” för att tjäna regionalpolitiska mål, folkhälsa, miljö mm. Konsekvenserna av de stora föreslagna organisationsförändringarna är bristfälligt utredda. Kostnaderna är inte beskrivna och förslagen är dåligt förankrade. Det konstnärspolitiska perspektivet är näst intill obefintligt.

Det finns flera stora vita fläckar i utredningen, områden som inte finns med eller beskrivits mycket fragmentariskt, trots att de är centrala, för att förstå och utveckla framtidens kulturpolitik. Här tre exempel:

Den digitala vardagen.

Hur påverkar digitaliseringen och den moderna kommunikationstekniken kulturlivet? Det gäller allt från den avancerade musik- eller filmproduktionen till den vanlige nätanvändaren. Vanor, konsumtionsmönster, ekonomi, omfattning, utvecklingsperspektiv. Digitaliseringen och tillgängliggörandet av bibliotek, museer och arkiv. Möjligheter, utmaningar. En och en halv sida ägnas frågan. (Grundanalys sid.53-54). Den nämns endast i förbigående även i några andra sammanhang.

Kulturens ekonomi.

Hur ser marknaden ut, hur fungerar den, avtal, relationen mellan små och stora aktörer? Hur påverkar den tekniska utvecklingen yrkesroller inom kulturlivet?

Villkor i den offentliga upphandlingen? I detta sammanhang borde också verkligt intresse lagts på bristerna i konstnärspolitiken. Man hade kunnat föra vidare och utveckla förslag som lagts av flera tidigare utredningar som berört konstnärernas ekonomiska och sociala villkor. (t.ex. Konstnärerna och trygghetssystemen SOU 2003:21))

Upphovsrätt.

Att inte föra ett resonemang kring upphovsrätten i en kulturutredning 2009 är att väja för en av kulturlivets centrala frågor. Visserligen är upphovsrätten föremål för flera egna utredningar men, oaktat detta, finns det en hel rad principiella frågor kring den som bör och kan belysas när man diskuterar kulturpolitik, inte minst kopplat till kulturens ekonomi.

Det är i detta sammanhang också anmärkningsvärt att tre så viktiga aktörer som BONUS Presskopia, Copyswede och STIM vilka tillsammans inkasserar runt 1,5 miljarder skr i upphovsrättsliga ersättningar, knappt nämns i utredningen (jfr. statens kulturbudget runt 6 miljarder eller de 1,6 miljarder som skulle fördelas genom portföljmodellen). Det kanske inte stämmer med den bild utredarna tecknar av världsfrånvända konstnärer och ett kraftlöst kulturliv?

Sammanfattande slutsats

Bristfälliga bakgrundsbeskrivningar. Illa underbyggda förslag. Stora organisations-reformer utan tydlig målbeskrivning och utan kostnads- och konsekvensanalys. Stora luckor i utredningsmaterialet. Kulturutredningen stakar inte ut en trovärdig väg för en ny kulturpolitik.

GRUNDANALYS

Kommentar till Grundanalys

Vi avser inte att gå närmare in på grundanalysens olika delar och beskrivningar men det känns ändå på sin plats att göra några kommentarer.

Grundanalysen gör en bred översikt över samhällsutvecklingen från 1700-talet och framåt för att landa i vår tid. Kulturens och konstens utveckling ställs i relation till de stora förändringarna i samhället – industrialisering, urbanisering, modernitet, postmodernitet, informationsteknik osv.

Det är knappast nytt, det är knappast originellt, det tillför i förhållande till sina 300 sidor väldigt lite ny kunskap. Trots att det är riggat lite så att de andra två delarnas slutsatser och konsekvenser skall följa av Grundanalysens beskrivning fungerar det inte. Man får intrycket av att förslagen utarbetats först och att analysen gjorts för att passa till förslagen.

Grundanalysens beskrivning har också en inbyggd tendens att försöka ”komma åt” den kulturpolitiska grund som lades av utredningarna från 1974 och 1996, trots att man samtidigt inte slår direkt.

Ett exempel är när man ifrågasätter värdet av den statistik som visar att Sverige i dag ligger högt eller högst inom en rad olika områden både när det gäller kulturkonsumtion och eget skapande.

Tillgänglighet till kultur var ju ett av 1974 års främsta mål. Ett mål där politiken också varit framgångsrik. Den viktigaste slutsatsen vi hittar i grundanalysen är att svenskarna är mer sekulariserade och individualiserade 2009 än på 1970-talet.

Värdefullt (och nödvändigt) för att verkligen gå vidare vore en allsidig analys av hur kulturlivet i Sverige ser ut och fungerar, inte en allmän beskrivning av moderniteten som landar i plattityden att Sverige inte ser likadant ut idag som för 40 år sedan.

Var finns den fördjupade diskussionen om digitaliseringen? Hur kan man genomföra en kulturutredning 2009 utan att diskutera upphovsrätt? (se vår inledning)

Vissa resonemang i avsnittet "Kulturpolitikens praktik" är intressanta men inte heller här skapas någon ny kunskap. Tyvärr förmörkas intrycket av amatörmässiga resonemang runt statistik, som utredarna hanterar helt efter eget huvud, utan respekt för statistisk metod.

FÖRNYELSEPROGRAM

8. Mål för kulturpolitiken

Svenska Tecknare säger nej till det nya programförslaget.

Vi anser att det är möjligt att utveckla och "modernisera" de kulturpolitiska målen.

Däremot anser vi inte att utredningen lyckats med uppgiften.

Vi anser att de föreslagna målen strukturerade i en portalparagraf och ett antal strecksatser är svagare och mer diffusa än de gällande och inte tydligt uttrycker grundläggande värden och en riktning för kulturpolitiken.

9. Kulturpolitik, civilsamhälle och folkbildning

I den mån de vaga förslagen i inledningen av avsnittet vilar på den längre fram beskrivna "portföljmodellen" och organisationsreformen med sfärmyndigheter har förslagen inget stöd hos Svenska Tecknare.

Vi kan samtidigt inte underlåta att ge en kort kommentar till det 50 sidor långa avsnittet. Vad är skillnaden mellan civilsamhället och samhället? Har utredarna introducerat begreppet (förvisso känt sedan tidigare) för att peka på en kraft utanför det man betraktar som det "traditionella kulturlivet", en kraft som kan utgöra ett alternativ till detta, men som hitintills levt i skuggan av högljudda kulturarbetare och deras organisationer? Texten i avsnittet ger oss en bestämd känsla av att vilja uttrycka eller beskriva, om än underförstått, en motsättning mellan levande och tillgänglig gräsrotskultur och upphöjd och exkluderande "proffskultur".

Vi tror att det är ett lika farligt som improduktivt sätt att beskriva verkligheten på.

Kulturens olika aktörer är alla viktiga. Vi är delar av samma kulturliv men rollerna är, och kommer fortsättningsvis att vara, olika. Positionerna kan naturligtvis växla.

Det behövs en professionell kultur med konstnärer och kulturskapare, det behövs en bred plattform för alla medborgares eget skapande, det behövs mötesplatser, det måste finnas ett stort utrymme för samarbete mellan nivåerna, det behövs en bred ömsesidig respekt. De frågor utredarna borde ställt är: Vilka spelar på Hultsfredsfestivalen? Vem har skrivit sångerna kyrkokören sjunger? Skulle det finnas rollspel utan Tolkien? Vad studerar man i en läsecirkel?

Om utredarna reflekterat över dessa och liknande frågor hade man kunnat beskriva det intima samspelet mellan olika aktörer inom kulturlivet i stället för att blåsa under en tendens till ömsesidig misstro, som tyvärr kan existera.

10. Kulturpolitiken som aspektpolitik - samspel med andra samhällsområden

Svenska Tecknare anser inte att "aspektpolitiken", i den form och med det innehåll kulturutredningen beskriver, skall användas som en av grunderna för en ny kulturpolitik.

Vi anser att beskrivningen och den skisserade tillämpningen av aspektpolitiken inom olika politikområden ger en förvrängd bild av kulturens uppgift i samhället.

Kultur är naturligtvis inte bara en sak. Visst är det kultur att gestalta en vandringsled genom ett område med fornlämningar eller att erbjuda målning som terapiform inom sjukvården. *Men det kan aldrig bli kärnan i kulturen.*

Vem vill ha en kultur som är fullständigt förutsägbar eller helt planlagd av en kommitté på ett regionkontor? Vill utredarna själva ha det så?

Kulturens kärna är att vara fri och skapa fritt, det är samhällets dialog med sig själv. En dialog som skapar utveckling och förändring. Nya tankar, nya idéer, nya former, visionen om nya möjligheter. Det är kulturens viktigaste uppgift i det gemensamma. Det demokratiska samhället tar vara på denna möjlighet och stöder till viss del denna skapande och utvecklande verksamhet även om, eller just därför att, den kan ställa allt på huvudet och ifrågasätta det rådande. Aspektpolitiken riskerar att vingklippa dessa möjligheter och driva kulturen in i den roll som vi inte vill att den ska ha. En roll som vi skräms av eller skrattar åt när vi ser den tillämpad i totalitära system. Kulturen blir glättad och propagandistisk, uppbygglig.

10.3 Företagande och entreprenörskap

Vi instämmer i att kulturföretagande är en angelägenhet också för näringslivspolitik, arbetsmarknadspolitik och utbildningspolitik.

Vi avvisar förslagen under 10.3 i de delar de förutsätter genomförandet av utredningens föreslagna förvaltningsreform.

Vi delar den allmänna bedömningen att de myndigheter, institutioner och utbildningsanordnare som äger kunskap om näringslivsutveckling ges ett ansvar att förmedla den kunskapen även till kulturella företagare.

Vi stöder att SCB uppdras att tillsammans med Kulturrådet och andra aktörer utveckla statistiken inom området.

Förslaget att lägga ett uppdrag att "*synliggöra kulturskaparna*" som "*en värdefull resurs såväl för den privata som den offentliga sektorn*" är ett oprecist förslag .

Att utbildningar inom konst- och hantverk bygger in företagande i sina utbildningsplaner stöder vi.

Förslaget om mäklarfunktioner och mötesplatser vill vi kommentera.

Man kan generalisera och säga att all kulturverksamhet är underfinansierad.

Ju fler aktörer som skall dela på de pengar kulturen genererar, desto mindre får var och en. Konstnärerna vet av erfarenhet att det ofta är deras del som blir minst.

Sverige är också en relativt liten marknad. Det har bl.a. inneburit att inom de branscher där Svenska Tecknares medlemmar är verksamma har få agenter lyckats etablera en bärkraftig verksamhet. Bredast och effektivast är den förmedlingsverksamhet som drivs av Illustratörcentrum, en centrumbildning för illustration och grafisk form som vuxit fram som ett initiativ från utövarna själva. Centrumbildningar inom andra genrer har så vitt vi kan bedöma framgångsrikt arbetat på liknande sätt.

Slutsatsen av det bör vara att resurser bäst utnyttjas ju närmare utövarna de läggs.

I analogi med det resonemanget bör det också finnas möjlighet att uppmuntra och stödja de många enskilda utövare eller grupper som själva marknadsför och ”mäklar” sina tjänster. Innan nya aktörer bjuds in på marknaden bör alternativen nära utövarna ges möjlighet att utveckla sin fulla potential. Inkubatorverksamheten är av annan karaktär. Den fyller en viktig funktion i anslutning till olika utbildningar.

Kommentar till hela avsnittet

Med tanke på att entreprenörskap var en fokusfråga i direktiven till utredningen är vi besvikna på hur den hanteras i utredningen. Bristen syns inom fyra områden.

- Bilden av konstnären som företagare.
- Ingen tydlig beskrivning av kulturens ekonomi.
- Oförmåga att analysera de speciella villkoren i mötet mellan kultur och pengar.
- Ingen problematisering av entreprenörskapets möjligheter att lyfta de små kulturföretagen.

Som nämnts i inledningen har redan, och sedan lång tid, de yrkesgrupper vi organiserar erfarenheter av både kulturföretagande och entreprenörskap. Inte minst av det skälet har det funnits anledning för oss att ägna detta avsnitt ett närmare intresse.

Vad gäller de förslag som lämnas i avsnittets inledning måste de beskrivas som en besvikelse. De väcker visserligen vissa förhoppningar när det gäller möjligheten till en framtida ökad förståelse för hur vi arbetar. Samtidigt är förslagen mycket allmänt och brett formulerade. Ja så brett att frågan infinner sig: kommer något att förändras? Hur ska uppdragen som utredningen vill fördela, kunna genomföras, om inte en avsevärd förstärkning av resurserna sker. En grundläggande förutsättning är också att de nämnda myndigheterna och institutionerna verkligen anstränger sig för att få tillstånd en omfattande och djup dialog med dem som har kunskaperna och erfarenheterna från fältet – kulturföretagarna, konstnärerna, utövarna och deras organisationer.

I det avseendet har utredningen själv svikit genom att inte gå in i en sådan dialog.

Därför har också beskrivningen av ”oss” blivit platt och ofullständig, full av föråldrade schabloner.

Utredarna försöker i ”*Kulturella och kreativa näringar*” gå igenom vad som skall räknas till fältet. Man tittar på ett antal olika begrepp, ofta härledda ur engelska förlagor, som kreativa näringar, kulturindustri eller kulturella näringar och upplevelseindustrin. Resultatet av genomgången skapar knappast större klarhet då utredarna inte själva försöker landa begreppen i en egen definition. Det leder till att det som följer blir otydligt, vad är det man avser?

Under rubriken "Branschens karaktär" redogör man för den kända omständigheten att antalet sysselsatta inom fältet i hög grad driver sin verksamhet i enmansföretag. Det handlar om procentandelar som, beroende på vilken grupp man talar om pendlar mellan 50 och drygt 70 %. *"De personer som lyckas försörja sig i denna bransch förvärvar kunskaper som är värdefulla för arbetslivet i stort. Deras kompetens skulle kunna komma till nytta i fler sammanhang än som nu är fallet"*. Ska detta uppfattas som en optimistisk iakttagelse eller som en tydlig vink om att verksamma i "kulturbranschen" borde se sig om efter andra sysselsättningsmöjligheter? Att det är relaterat till den på annan plats beskrivna aspektpolitiken får nog anses klart.

I avsnittet "Självbilden" klipper utredarna till med ett av sina grövre påhopp på "kulturskaparna".

"Vilken självbild har en kulturskapare, dvs. betraktar man sig som entreprenör, företagare eller som konstnär? En vanlig föreställning i ett historiskt perspektiv har varit att en konstnär främst ser sig själv som någon som måste skapa av inre nödvändighet och drivkraft. För att kunna skapa god konst krävs att konstnären är upphöjd från verklighetens "trivialiteter" och invanda rutiner, detta faktum har ansetts skilja ut gruppen från det vanliga lönearbetet. Denna föreställning som har sin grund i romantikens syn på konstnärens roll har ännu i dag starkt inflytande."

Det finns fler passager med samma andemening. Den enda slutsats man kan dra av dessa ovederhäftiga och karikerade beskrivningar är att det är våra gruppers "eget fel" att vi har svårt att få våra "kulturella företag" att gå ihop ekonomiskt. Självbilden står i vägen för framgången. Vi måste överge vår "romantiska" konstnärsroll och bli företagare, entreprenörer fullt ut.

Det talas fortsättningsvis mycket om "synliggörande", "kompetenshöjning" och liknande. På samma sätt som när utredarna inte reder ut vilken definition av fältet (kreativa näringar osv.) man arbetar med, underlåter de att beskriva skillnaderna mellan olika kulturella verksamheter och aktörer. Utredarna generaliserar. Ingen känner igen sig.

Svenska Tecknares område präglas, som nämnts, av en hög grad företagande och klientorienterade uppdrag. Andra segment av bild- och formområdet förutsätter oberoende och utrymme för experiment och utveckling. Hela konstnärsområdet består av en mängd genrer, med delvis likartade, men också olika förutsättningar.

Att bli bättre på att sköta sitt kulturföretag är självklart en god ambition. Att få stöd i denna strävan från Tillväxtverket, VINOVA eller andra aktörer vore också välkommet. Men vi tror inte att det är på det området de grundläggande problemen ligger eller att det är kompetensbrist som ger dålig lönsamhet i kulturella enmansföretag. Åtta års postgymnasial utbildning är inte ovanligt för våra yrkesgrupper. Man måste vända blicken mot den marknad vi arbetar på. Där finns samma "genre olikheter" som präglar hela fältet. Varje segment måste studeras för sig. Utan att föra frågan vidare in i hur marknaden ser ut vill vi hävda att entreprenörskap och marknadsförutsättningar måste diskuteras samtidigt, för att man skall kunna förstå kulturföretagens ställning och möjligheter.

Att bli en "bättre företagare" förbättrar inte automatiskt lönsamheten eller ändrar marknadens grundläggande problem eller expanderar dess storlek.

12. Ökat samspel mellan stat, landsting och kommun – portföljmodellen

Svenska Tecknare säger nej till portföljmodellen .

Vi tror på ett fortsatt statligt huvudansvar för en nationell kulturpolitik.

Regioner/landsting och kommuner har olika vilja, förmåga och kapacitet att satsa på kultur. Det kan skapa stora skillnader i utbud beroende på var man bor.

Den statliga kulturpolitiken har en uppgift i att garantera en jämn och jämlik tillgång till kultur i hela landet. Detta behöver inte stå i konflikt med de modeller för samarbete som Kulturrådet redan utvecklar för samverkan med regionala och lokala aktörer när det finns fungerande strukturer.

Regionaliseringen av Sverige är ett vågspel med många okända faktorer och en skakig tidsplan. Att i kulturpolitiken till stor del luta sig mot detta politiska riskprojekt är ett hasardspel med dåliga odds.

Portföljmodellen och den genomgripande myndighetsreformen hänger intimt samman. Den förhandlingsmodell som beskrivs, där alla myndigheter och nivåer skall förhandla med varandra, hör till utredningens mest bisarra delar.

Här är det inte bara regeringen, de tre sfärmyndigheterna, Kulturrådet, region/landsting och kommuner som skall förhandla.

Det s.k. civilsamhället, med en flora av intressenter, skall också ingå i förhandlingsordningen tillsammans med andra lokala eller regionala aktörer.

För att förhandlingsordningen om portföljerna skall fungera förutsätts alla instanser ha resurser för förhandlingar, koordination, nationell och internationell överblick, uppföljning och utvärdering. Alla måste också göra ”rätt” och vad händer när man inte lyckas nå förhandlingsresultat? Medling?

Lars Ilshammar, Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek säger:

- *”Risken är att en ny byråkrati byggs upp. Kanske en person i varje kommun behöver anställas. Det betyder 290 nya tjänster som ska tas ur en stagnerande kulturbudget.”*

Då pratar vi bara om kommuner, en av många aktörer i ”portföljmodellen”.

Utredarna skriver själva under rubriken *”Sammanfattande fördelar och nackdelar”*

”En annan faktor är att modellen kan vara resurskrävande både personellt och tidskrävande”.

Det får tala för sig självt som ett av årtiondets understatements.

13. Centralt fördelade stöd, konstnärernas villkor och enskild finansiering av kulturverksamhet

Utredningens bedömningar och förslag är utspridda i kapitlet. Vi har valt att ta ställning till dem i den ordning de kommer. Då vi avvisar utredningens föreslagna organisationsreform väljer vi i allmänhet att inte kommentera de förslag som vilar på den. I vissa fall beskriver vi ett annat alternativ eller ger kommentarer.

13.1.1 Stöd till alliansverksamheter och centrumbildningar

Här nämns centrumbildningarna kortfattat. Centrumbildningarnas roll både som arbetsförmedlare och kulturförmedlare går tillbaka nästan fyrtio år i tiden. Deras erfarenheter som förmedlare, ”mäklare”, inom kulturlivet borde utredningen på flera platser lyft fram och tydliggjort. Med begränsade resurser har de fyllt mycket av den förmedlarroll som utredarna efterlyser. Inriktningen har varit och är dels att förmedla

uppdrag, men också att skapa de möten mellan kultur, skola, "civilsamhälle" och andra aktörer som utredningen efterlyser. Att utredningen inte tagit tillvara dessa erfarenheter och beskrivit dem är ett av många exempel på likgiltighet för kulturlivets verkliga förhållanden, vilket gör hela utredningsarbetet bristfälligt.

13.1.2. Kultur i arbetslivet

Vi avvisar förslaget om avveckling av Kulturrådets stöd till Kultur i arbetslivet.

Verksamheten är välmotiverad och uppskattad. Skälet för avveckling, att uppföljning av projekt varit mindre tillfredställande, är inte tillräckligt.

Utredningen föreslår att de frigjorda medlen används för att undersöka om det finns en potentiell arbetsmarknad för professionella konstnärer inom andra samhällsområden än de som de traditionellt verkar inom. Om staten anser att det är en angelägen uppgift bör arbetsmarknadspolitiska medel ställas till förfogande för detta ändamål.

Förslaget bör inte spelas ut mot stödet till Kultur i arbetslivet.

13.2.1 Litteraturstödet

Ett tillägg vi vill göra är att en eventuell förändring av stödets utformning bör föregås av en granskning av produktionskedjan från den litterära upphovsmannen till publicerad bok. Speciell uppmärksamhet bör fästas vid avtalsförhållandet mellan upphovsmannen och förlaget. Vi föreställer oss t.ex. att villkoren för litteraturstöd till en titel är att förlaget uppfyller vissa grundläggande förpliktelser mot upphovsmannen. Ett exempel kan vara att garantiroyalty betalas ut när manus levereras.

13.5 Efter Framtiden kultur - behov av en ny fristående aktör

Svenska Tecknare välkomnar en ny aktör inom bidragsgivningen för kultur.

Beskrivningen av den roll som Framtidens kultur har haft, och en eventuell efterföljare skall följa upp, skapar ändå frågor.

Det talas om behovet av en "fri aktör" för bidragsgivning. En fri aktör "*som självständigt och på tvärs med den rådande strukturen kan gå in med projekt - och utvecklingsstöd t.ex. när nya konst- och kulturformer eller okonventionella samarbetsmodeller ska prövas.*"

Man får ett intryck av att utredarna till slut själva reagerar på den superöverbyggnad av myndigheter, strukturer, förhandlingsordningar och avtal som är kärnan i hela utredningsförslaget. De ser behov av ett andningshål.

Att kulturen får en ny finansiär skulle vara en välkommen förstärkning.

Men om denna lösning samtidigt uppfattas som "det fria alternativet" uppstår problem. Friheten, nyskapandet och det okonventionella samarbetet inom kulturområdet skall vara allas gemensamma ansvar. Och, inte minst, för Kulturrådet, som vi anser skall vara den centrala myndigheten i Sveriges kulturliv.

Innan en eventuell efterföljare till Framtidens kultur sjösätts är det också viktigt att den verksamhet och den bidragspolicy som de upprätthöll noga analyseras för att skapa så bra framtida system som möjligt.

13.6 Om konstnärernas villkor

I detta avsnitt ser Svenska Tecknare utredningens förmodligen största tillkortakommande.

Om konstnärernas villkor! Rubriken kan upplevas som ironi.

Här finns inte ett nytt förslag. Utredarna bedömer att insatser för entreprenörskap, den nya förvaltningsstrukturen, portföljmodellen, regionala pengar och de pengar som omorganisationen av Rikskonserter frigör (och som inte i övrig in-tecknats) ”*bör ge positiva effekter för konstnärernas villkor*”.

Att lägga fram en kulturutredning på 900 sidor *utan ett konkret konstnärspolitiskt förslag* kan inte skyllas på slarv eller misstag. Det måste finnas en tanke bakom.

Väger man samman utredningens alla förslag kan den uppfattas som första steget bort från en kulturpolitik där konstnärspolitiken utgör en integrerad del.

Det finns många formuleringar i utredningen som förminskar och ifrågasätter den professionella kulturens betydelse och konstnärernas roll i samhället. Förslaget att ta bort kvalitetsbegreppet ur de kulturpolitiska målen är ett symptom på samma sak.

Konstnärer finns men de skall ner från sina glasberg och integreras i samhällsnyttig tjänst. Så ska de också få hyggligt betalt!

Självva avsnittet inleds för övrigt med ett resonemang som försöker upplösa själva konstnär-sbegreppet. Finns konstnärer, egentligen?

Utredarna skulle möjligen invända att de inte är ute efter konstnärerna utan vill förändra konstnär-rol-len. Den beskrivs med ord som *isolerad, förvisad, upphöjd, romantisk*. Om denna berättelse om dagens konstnärer vore sann skulle vi kunna köpa resonemanget. Men den stämmer inte.

Man kan betrakta beskrivningarna som en oförsämndhet mot en stor grupp yrkesutövare som, vilket framgår av all tillgänglig statistik, försörjer sig själv och arbetar i andra yrken i den utsträckning de inte kan försörja sig på sitt konstnärskap. Statistik som utredningen för övrigt själv refererar till. Vem kan leva på stipendier? Kan inte utredarna räkna? Beskrivningen speglar inte konstnärernas självbild utan *bilden av bilden* av konstnärernas syn på sig själva.

När utgångspunkten är felaktig blir slutsatsen därefter. Erbjudandet till landets konstnärliga – och litterära yrkesutövare blir – ingenting.

ARKITEKTUREN

14. Arkitektur för en samlad kulturpolitik

15. En sfär för frågor om arkiv, bibliotek och språk

16. En sfär för frågor om samtid, historia och livsmiljö

17. En sfär för frågor om konstarterna

18. En ny roll för kulturrådet

19. Kulturinstitutionerna

Svenska Tecknare avvisar förslaget till ny organisatorisk struktur för myndigheterna inom kulturområdet. Vi anser att Kulturrådet skall vara den centrala kulturmyndigheten med övergripande ansvar. Vi anser att medel skall ställas till Kulturrådets förfogande för utvecklandet av de nya kompetenser vad gäller bl.a. statistik, uppföljning och forskning som nämns i utredningen.

Särskild anmärkning om Sveriges författarfond:

Författarfonden är en unik konstruktion i svensk kulturpolitik. Den har under sin mer än halvsekelånga existens väl tjänat uppgiften att främja såväl den svenska litteraturen som de litterära utövarna (författare, illustratörer, fotografer, översättare och dramatiker). En förändring av Författarfondens organisatoriska status skulle försämra och försvaga dess möjlighet att lösa sin uppgift. Vi motsätter oss alla förändringar av Författarfondens nuvarande status. Svenska Tecknare utgår från att Sveriges Författarfond bibehålles i sin nuvarande form.

Kommentar till Arkitektur

I Arkitekturen driver utredningen konsekvent linjen att tre sfärmyndigheter skall skapas genom sammanslagning av existerande myndigheter inom liknande verksamhetsområden. För att motivera sammanslagningen gör man en verklighetsbeskrivning som utgår från ett antal förutsättningar. Delar man inte utredningens beskrivning kan man inte heller dela slutsatserna och förslagen.

Förutsättningarna i korthet.

- *Förvaltningsstrukturen är omodern och motsvarar inte dagens behov.*
- *Dagens förvaltningsstruktur är fokuserad på enskildheter och detaljer på bekostnad av helhet och bredd.*
- *Strukturen är för splittrad och fokuserad på genrer och snäva ändamål. ("Sfärerna ska ersätta den nuvarande finfördelade indelningen i genrer och ändamål, vars specifika dagordningar och problem ockuperar politiken.")*
- *Den befintliga strukturen fungerar inte för att ta hand om nya kulturpolitiska profileringar, vilket leder till att nya organisationer får skapas.*

Vi har inte genom utredningens analys blivit övertygade om att dessa premisser stämmer. Den vanligaste kritik som riktas mot kulturpolitiken handlar om resurser. När det gäller genrer och ändamål är det väl snarare så att det kan kopplas till kompetens och kunskap inom det område som respektive myndighet hanterar. Det är svårt att förstå hur de fördjupade kunskaper inom specialområden som förvärvas genom nära kontakt med olika verksamheter skulle kunna beskrivas som en nackdel eller ett hinder.

Att som i den sista satsen generaliserande beskriva skapandet av en ny organisation för ett nytt behov som ett kulturpolitiskt tillkortakommande känns också som en märklig slutsats.

Kulturlivet är till sin karaktär förmodligen mer diversifierat och mångfasetterat än de flesta andra politikområden. Det har också en inbyggd dynamik som gör det mer oförutsägbart. Många riktningar lever parallellt. Det är rimligt att utgå ifrån att det är denna omständighet som skapat och upprätthåller behovet av de myndigheter och institutioner som bär upp dagens kulturpolitik.

Det är inte realistiskt att i ett slag ersätta denna organiskt framväxta struktur med tre supermyndigheter. Trovärdigheten i utredningens förslag ökar inte av att flera av de verksamheter som tänkts ingå i någon av de tre nya myndigheterna anser sig ofullständigt eller till o m felaktigt beskrivna. Om och hur organisatoriska förändringar skulle kunna genomföras kan däremot alltid diskuteras. Samarbete och samordning

kan säkert utvecklas. Men då ska utgångspunkten vara behov beskrivna inifrån verksamheterna, formulerade med tydliga frågeställningar och mål för ögonen.

Utredningens grundläggande skäl till förslagen

Hela utredningens ovanstående analys vilar på den mer övergripande beskrivningen i 7.2 *Varför behövs en ny kulturpolitik?*

”Vårt uppdrag handlar emellertid främst om behoven av en förändrad kulturpolitik. Det bottnar i en spridd uppfattning inom svenskt kulturliv av att den statliga kulturpolitiken efter hand och i allt högre grad tappat i kraft, relevans och betydelse.”

Notera uttrycket ”spridd uppfattning” – ett luddigt uttryck. Vem säger det här?

I det följande ställs frågan: Kan resursbrist vara en förklaring?

Svaret på den frågan blir också diffus. *”Vår analys visar att även om kulturbudgeten växt nominellt, har dess ”köpkraft” ställd i relation till de varor och tjänster som den avser att täcka, inte ökat sedan tidigt 1980-tal. En del har sedan återtagits, men då med ett antal nya ändamål som ska rymmas jämsides med de gamla.”*

I nästa stycke beskrivs kulturbudgetens utveckling som ”odramatisk”, inga snabba höjningar men heller inte några drastiska nedskärningar. Utredarna landar i denna slutsats:

”Anledningen till att kulturpolitiken förlorat i betydelse beror beror i stället, enligt vår bedömning, på att den inte förändrats som den borde för att ligga i fas med samhällets utveckling.”

Innan vi hamnar där, har utredarna hunnit göra en jämförelse med miljöpolitiken, som de hävdar inte huvudsakligen drivs via en *”specifik miljöbudget, utan genom insatser för miljö, klimat och naturvärden inom ramen för de olika samhällsområden där miljöpåverkan skapas – t.ex. trafik, areella näringar och samhällsplanering.”*

Utredarna fortsätter:

”Mycket talar för att kulturpolitiken (som miljöpolitiken, vår anm.) behöver utvecklas mot att bli en aspektpolitik, dvs. att frågor om kultur finns som aspekt på i princip varje fråga om samhällets utveckling.”

Det är ur detta resonemang man kan härleda utredningens tre huvudförslag, kulturen som aspektpolitik, portföljmodellen och den stora strukturreformen.

Förhoppningen att kulturen skall få ett starkare fokus genom att integreras i andra politikområden, mera pengar genom medfinansiering av nya eller nygamla aktörer och att allt skall styras och regleras av tre supermyndigheter och ett bantat Kulturråd.

Kanske kan man också se det som utredarnas sätt att ”gilla läget”.

Förändrad kulturpolitik utan nya pengar, enligt direktiven.

I visionen ser man, i den mörkaste tolkningen, kulturen helt försvinna som ett eget politikområde.

Men om man drar det längre? Vad står det egentligen? Att åka tåg, ligga på sjukhus, läsa en bok eller dö är bara aspekter av att vara människa. Det kanske inte behövs några enskilda politikområden över huvud taget?

20 Genomförande och konsekvensanalys

Vad kostar kalaset? Hur mycket blir det över?

Mycket i förslaget ligger utanför vår förmåga och kompetens att bedöma.

Sunt förnuft säger oss ändå att skulle en förvaltningsreform av den omfattning som föreslås genomföras, blir de negativa konsekvenserna för hela kulturlivet, konstnärer och kulturarbetare, långvariga och negativa. Supurstrukturen skapar ett längre avstånd mellan utövare och administratörer. Pengar för omorganisationerna kommer att försvinna i ett svart hål av okänd storlek. Kompetens kommer att gå förlorad.

Det kan bli ett system där alla kan peka åt ett annat håll i stället för att ta eget ansvar. Betänkandets avslutande konsekvensanalys som talar om ”kostnader inom befintliga budgetramar” kan inte stämma om man inte tar medel från aktivt utövande och lägger på byråkrati.

Ansenliga resurser kommer för en oöverskådlig framtid att bindas i en förhandlings-, statistik-, kontroll- och uppföljningsapparat som inte står i proportion till insatserna för ”produktion” och skapande verksamhet, men möjligen motsvarar en teknisk/byråkratisk föreställning om mätbarhet och struktur.

Stockholm den 18 maj 2009

Lennart Eng, ordförande Föreningen Svenska Tecknare

gm Lotta Wattrang